

Daniel Kukla

IN SEARCH OF A TEACHER'S PERSONALITY MODEL ASSUMPTIONS OF SAINT'S PEDAGOGY JAN DE LA SALLE IN RELATION TO CLASSICAL CONCEPTS POLISH PEDAGOGICAL LITERATURE AND YOUTH OPINIONS.

W poszukiwaniu wzorca osobowości nauczyciela. Założenia pedagogiki św. Jana de La Salle w odniesieniu do klasycznych koncepcji polskiej literatury pedagogicznej oraz opinii młodzieży

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1907-0933> E-mail: d.kukla@vp.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.34.04>

Wprowadzenie

*Uczniowie obserwują cię. Daj im dobry przykład.
Tak ich kochaj, jak chcesz, aby oni wzajemnie się kochali.*
św. Jan de La Salle

Dzisiejszy świat, a w szczególności edukacja – stawiają wiele wyzwań i wymagań przed współczesnymi pedagogami. Nauczyciele, chcąc się dostosować, a zarazem odnaleźć w realiach dynamicznie i nieustannie zmieniającego się świata, muszą permanentnie się uczyć, podnosić kompetencje zawodowe, doskonalić umiejętności. Sytuacja ta implikuje konieczność odpowiedniego podejścia do kształcenia studentów na kierunkach pedagogicznych, prowadzenia procesu edukacyjnego w taki sposób, aby absolwenci uczelni wyższej byli dobrze przygotowani do podjęcia pracy w szkolnictwie i wypełnienia czekających ich zadań pomimo niestabilnego otoczenia i zmienności warunków. Oznacza to, że podejmując pracę oświatową, powinni nie tylko dysponować odpowiednim zestawem wiedzy przedmiotowej, merytorycznej, ale też umieć wykorzystywać nabyte w toku studiów umiejętności i kompetencje – również te o charakterze społecznym, komunikacyjnym czy technicznym, nadto zaś winni wykazywać się gotowością do systematycznej pracy samokształceniowej i doskonalenia oraz charakteryzować otwartością i elastycznością podejścia do zachodzących zjawisk, dzięki czemu możliwe będzie wyzwolenie kreatywności i osiągnięcie skuteczności działania. Jednakże aby spełnić wspomniane wymogi, potrzebna jest silna wewnętrzna motywacja oparta na wyznawanych wartościach, ukształtowanych przeświadczeniach i aspiracyjnych emocjach wyrastających z podłoża aksjologii – wyrazistego systemu uświadomionych i przyswojonych wartości.

Tego typu założenia występują w myśli pedagogicznej już od dawna, swoistym *novum* jest natomiast teoretyczne uzasadnienie takiego postępowania, oparte m.in. na osiągnięciach psychologii poznawczej czy wskazaniach kognitywistyki, ale też i doświadczeniach samej pedagogiki akcentującej znaczenie postawy nauczyciela, jego osobowości, charyzmy, także autorytetu – jako istotnych czynników w procesie edukacyjnego modelowania uczniów-wychowanków i przygotowania ich do adaptacji do nowych potencjalnie warunków nadchodzącego świata. W tym też kontekście warto zwrócić uwagę na myśl pedagogiczną św. Jana de La Salle, wg. którego posłannictwo nauczycielskie to uprzywilejowana misja, ze szczególną rolą osobowości nauczyciela i zarazem zaangażowanego wychowawcy¹.

---

¹ Jan de La Salle urodził się w Reims, we Francji, 30 IV 1651 r. Od dzieciństwa postanowił swoje życie przeżyć w kapłaństwie, w jego ślady poszli dwaj młodsi bracia, także ich siostra obrała stan zakonny. Podjął studia teologiczne w rodzinnym Reims, następnie kontynuował je w seminarium duchownym św. Sulpicjusza w Paryżu. Święcenia kapłańskie przyjął w roku 1678, otrzymał probostwo i w trzy lata później został doktorem teologii na uniwersytecie w Reims. Wpływ na dalszy etap pracy duszpasterskiej św. Jana miało jego spotkanie z

Podążając wskazanym tropem, wypada zauważyć, że każdy nauczyciel, także kandydat do zawodu nauczyciela, powinien zdawać sobie sprawę, że swoim zachowaniem, swoją postawą, przekazywanymi treściami (zarówno w sposób jawny, jak i ukryty) mocno oddziałuje na młodych ludzi – mniej doświadczonych i nie zawsze świadomych siebie czy współzależności występujących w otoczeniu, ale też i własnej zależności od otoczenia. Od nauczyciela zatem, jego zaangażowania i efektywności pracy w dużej mierze zależy dalszy rozwój uczniów, ich światopogląd, motywacja, samoocena. To wszystko, a więc zakres i skala oddziaływania, kształtuje m.in. autorytet nauczyciela, a właśnie doniosłość autorytetu nauczycielskiego mocno akcentował św. Jan de La Salle. Założyciel Zgromadzenia Braci Szkół Chrześcijańskich dowartościowywał pracę i godność pedagogów, wielokrotnie podkreślał znaczenie autorytetu. Mówił i pisał, że powołanie nauczycielskie jest „jednym z najważniejszych i najpotrzebniejszych [...]”², autorytet zaś warunkowany jest przede wszystkim odpowiedzialnością, budzącą szacunek postawą, osobowościowymi walorami oraz sposobem traktowania i oddziaływania na wychowanka. Warto zwrócić uwagę na przytoczone zalecenia, albowiem stosunek do pracy nauczyciela, szerzej zaś – funkcjonowania szkolnictwa – jest wyrazistą oznaką jednostkowej, społecznej i instytucjonalnej odpowiedzialności, natomiast występowanie bądź brak autorytetu, zarówno nauczyciela, jak i szkolnej instytucji – mogą stać się miernikiem jakości edukacji i pedagogicznego oddziaływania.

1. W kręgu założeń pedagogiki św. Jana de La Salle określających profesję nauczycielską

Rozważania dotyczące profesji nauczycielskiej co pewien czas zyskują na intensywności, zazwyczaj dzieje się tak w momentach politycznego, społecznego czy cywilizacyjnego przełomu bądź w warunkach zmiany kulturowego paradygmatu. Również i dzisiaj dyskusje na temat pracy pedagogów i funkcjonowania szkolnictwa są często podejmowane przy różnych okazjach i w różnych okolicznościach, można wręcz powiedzieć, że dyskurs trwa nieustająco, wskazując tym samym, że kwestie związane z procesem kształcenia są nadal ważne i społecznie istotne. Zmienia się bowiem edukacyjny kontekst – warunki, w jakich funkcjonuje szkolnictwo, a zatem modyfikacji ulegają także oczekiwania wobec adeptów profesji nauczycielskiej, wymaga się od nich odpowiednich cech, także kompetencji oraz znacznego zaangażowania w pracę. Co ciekawe, obecnie szczególnie aktualne wydają się zasady stworzone przez św. Jana de La Salle, które po adaptacji do wymogów edukacji świeckiej i pominięciu religijnego szafarza dobrze wpisują się we współczesne nurty przygotowania przyszłych nauczycieli do pracy w całkiem nowej rzeczywistości społeczno-edukacyjnej. Dziś jakość edukacji młodego pokolenia w szczególności zależy od jakości kadry pedagogicznej i jej ofiarności, a właśnie na tę zależność wskazywał (m.in.) założyciel braci szkolnych.

---

gorliwym nauczycielem Andrienem Nyelem, który go skłonił do pomocy w założeniu szkoły. Nyel angażował chętnych nauczycieli, natomiast św. Jan zajął się ich formacją, dzięki której dał im szansę, aby mogli stać się naprawdę chrześcijańskimi nauczycielami i wychowawcami. Z czasem z tych przygodnych, ale też i ofiarnych nauczycieli ukształtowała się wspólnota o charakterze zakonnym. Święty Jan, pragnąc upodobnić się do nich, zrezygnował z godności kanonika. Wspólnota zakonna założona przez św. Jana nosi nazwę: Zgromadzenie Braci Szkół Chrześcijańskich, za datę jej powstania przyjmuje się 24 VI 1684 r. Jest to zgromadzenie niekleryckie, tzn. jego członkami są bracia zakonnicy, nieposiadający święceń kapłańskich. Istotą duchowości braci jest wiara. Czytamy w ich regule zakonnej: „poświęcając całe swoje życie budowaniu Królestwa Bożego przez służbę wychowawczą [...]”. Założyciel zgromadzenia głosił potrzebę uświęcenia siebie „dla i poprzez nauczanie”. Święty Jan Chrzyciel de la Salle zmarł 7 IV 1719 r. Został kanonizowany przez papieża Leona XIII w roku 1900, natomiast papież Pius XII ogłosił św. Jana (15 V 1950) patronem Zgromadzenia Braci Szkolnych, chrześcijańskiego nauczania, nauczycieli i wychowawców. (Źródło: Z. Pomirska, *Pedagogika św. Jana de la Salle propozycją dla współczesnej szkoły*, „Język-Szkoła-Religia” 2008, nr 3, s. 237–238).

² R. Rybicki, *Autorytet nauczyciela*, „Rocznik Nauk Społecznych” 1999, t. 27, z. 2, s. 9.

W stworzonej przez siebie teorii systemu edukacyjno-pedagogicznego – czerpiąc z myśli A. Bourdoise’a – Jan de La Salle szkicował „portret” idealnego nauczyciela. Tworzenie tego wizerunku zaczął od stwierdzenia, że każdy autentycznie chrześcijański nauczyciel nie jest najemnikiem, lecz prawdziwym apostołem, łączącym w sobie postawę nauczyciela z postawą ewangelizatora, (...)³. Nietrudno zauważyć, że olbrzymi wpływ na efektywność oddziaływań dydaktycznych i pedagogicznych pedagoga ma jego osobowość, a zatem również sfera intelektualnych i emocjonalnych motywacji. Jak zauważał Juliusz Kleiner, „Osobowość ta gra w szkole główną rolę. Dobry program, dobry podręcznik i zły pedagog to kombinacja znacznie gorsza niż zły program, zły podręcznik i dobry pedagog”⁴.

Jak eksponuje Jan de La Salle, autentycznie chrześcijańska postawa nauczyciela (inaczej – oparta na pozytywnych wartościach) wyraża się m.in. w okazywaniu uczniom serdecznego nastawienia i dobroci, bez faworyzowania kogokolwiek. To zachowanie altruistyczne, naznaczone wyrozumiałością i cierpliwością. Nie dopuszcza się tu spoufalania z uczniem, dlatego – zdaniem zakonnika – w każdym czynie i zachowaniu należy być ostrożnym i odpowiedzialnym w relacjach interpersonalnych (między wychowawcą i uczniem-wychowankiem). Owa osobowość nauczyciela-wychowawcy kształtuje się pod wpływem warunków społecznych, określonej kultury środowiska, oddziaływań wychowawczych. Społeczeństwo zmienia się nieustannie, stąd pewna trudność w określeniu, jakie cechy osobowości są w danej chwili najważniejsze i które powinny być przede wszystkim kształtowane. Pomimo to można jednak wskazać pewne stałe czynniki i predyspozycje – o istocie osobowości wychowawcy stanowi bowiem twórczy charakter jego pracy, a także i te cechy osobowości, które czynią zeń organizatora, przewodnika i inspiratora w procesie kształcenia dzieci oraz młodzieży⁵.

Współczesny nauczyciel, powinien być przede wszystkim twórczy i innowacyjny, poszukiwać nowych dróg i metod działania, wystrzegać się stereotypów, reagować elastycznie na potrzeby edukacyjne społeczeństwa i jednostki⁶, poszukiwać w swojej pracy pedagogicznej wciąż nowych i oryginalnych rozwiązań, co warunkuje jego kreatywność w działaniu i wychowaniu przyszłego pokolenia. Dobry nauczyciel to osoba, która podchodzi do swojego zawodu z pasją, posiada wiedzę, z której korzysta, by odpowiednio przekazać ją uczniom. A właśnie skuteczność przekazu i efektywność podejmowanych działań są nadrzędnymi motywami pedagogicznej innowacyjności. Podobnie problem kształceniowego oddziaływania postrzegał organizator braci szkolnych, wyraziście akcentując, że wychowawca powinien kochać swoich uczniów, stawiać ich w centrum zainteresowania, dokładnie ich poznać, aby mieć do nich podejście indywidualne⁷. Z dzisiejszej perspektywy możemy dodać, że owa miłość etyczna wychowawcy zapewnia młodemu człowiekowi bezpieczeństwo, rodzi samoakceptację oraz autentyczne, otwarte relacje osobowe. Na tej płaszczyźnie można osiągnąć widoczne i trwałe efekty wychowawcze⁸.

Życie lasaliańskiego pedagoga powinno opierać się na realizacji tzw. dwunastu cnót dobrego nauczyciela, tj.: powaga, cichość, pokora, rozważa, mądrość, cierpliwość, umiarkowa-

---

³ J. Sprutta, *Ideal nauczyciela według Jana Chrzyciela de La Salle*, „Nauczyciel i Szkoła” 2013, nr 1 (53), s. 18.

⁴ A. Szyszko-Bohusz, *Osobowość współczesnego nauczyciela (w świetle poglądów wychowawców i młodzieży)*, Wyd. Ossolineum, Warszawa 1982, s. 26; zob. J. Kleiner, *Na temat lekcji języka polskiego*, „Polonistyka 1957, nr 2, s. 1–2.

⁵ J. Żebrowski, *Współczesny nauczyciel-wychowawca i jego świat wartości*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2007, nr 4, s. 172.

⁶ M. Kujawska, *Model współczesnego nauczyciela*, „Cieszyński Almanach Pedagogiczny” 2013, nr 2, s. 40.

⁷ J. Sprutta, op. cit., s. 18.

⁸ P. Mazur, *Zawód nauczyciela w ciągu dziejów*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2015, s. 9–10.

nie, łagodność, gorliwość, uważność, pobożność, hojność. Poza wskazanymi cnotami nauczyciel – zdaniem zakonnika – powinien odznaczać się też wielką wiarą, ofiarnością, bezinteresownością, gruntowną wiedzą, dystynkcją, otwartością, apostołskim duchem i miłą powierzchownością. Ponadto Jan de La Salle wymagał od nauczyciela zrównowżenia i psychicznej dojrzałości, w przeciwnym razie, będąc „bezpłodnym wychowawczo nauczycielem”, nie wpłynie on skutecznie (pozytywnie) na ucznia. Niezmiernie istotny jest także – autorytet nauczyciela, dlatego uczeń powinien odnosić się do uczącego z szacunkiem, uczący zaś powinien domagać się szacunku od ucznia. Dopiero cieszącego się powagą i autorytetem nauczyciela uczniowie obdarzą miłością, uwzględnią jego zdanie oraz okażą mu posłuszeństwo. Niemniej jednak także sam nauczyciel powinien okazać szacunek dziecku, czyli zaakceptować jego osobowość oraz uszanować jego „pełne człowieczeństwo”, wolność, zdolność sądenia i wrażliwość na to, co sprawiedliwe⁹.

Na sukces pedagogiki św. Jan de La Salle składała się nie tylko umiejętność znajdowania właściwych rozwiązań dydaktycznych w konkretnych sytuacjach, ale również kadra dobrze przygotowana do pracy nauczycielskiej. Od swoich braci Jan de la Salle wymagał bardzo wiele: „Wasza gorliwość powinna tak daleko sięgać, abyście (...) – gotowi byli oddać swoje życie, bo tak drogie powinny być wam dzieci, za które jesteście odpowiedzialni”¹⁰.

Wielość zadań stawianych nauczycielom, także oczekiwanych cech osobowościowych, umiejętności i kompetencji sprawia, że zawód nauczyciela uznać można za bardzo wymagający. Wybór owej profesji nie powinien być zatem wyborem wynikającym z analizy własnych zysków i strat, lecz efektem refleksji nad posiadanymi predyspozycjami oraz osobistymi motywacjami. Nauczycielami powinny być osoby „z powołania”, dysponujące swoistym „talentem” pedagogicznym, charakteryzujące się odpowiednimi cechami osobowościowymi warunkującymi poprawność funkcjonowania w tej roli zawodowej. To oczywiste, że nie każdy sprawdzi się w roli pedagoga, stąd też predyspozycje powinno się weryfikować już na etapie kształcenia nauczycieli, selekcję zaś kandydatów do zawodu należy prowadzić w bardziej wyspecjalizowany sposób, badając ich motywacje, zdolności i wymagane kompetencje już na etapie edukacji zawodowej i nadawania uprawnień.

Komentując wcześniejsze uwagi i stwierdzenia oparte na koncepcjach J. de La Salle, wypada zauważyć, że pomimo upływu blisko 340 lat od rozpoczęcia działalności oświatowej przez zakonnika jego postulaty i zasady kształceniowe brzmią do dzisiaj zaskakująco aktualnie – tak, jakby w niczym nie utraciły atrakcyjności, oczywiście nie biorąc pod uwagę zewnętrznych atrybutów wynikających z wyznaniowego charakteru chrześcijańskich placówek edukacyjnych. W istocie chodzi wszak o pedagogiczną formację samych nauczycieli oraz wyrobienie umiejętności nawiązywania relacji z podopiecznym pozwalającej maksymalizować efektywność procesu kształceniowego.

2. Klasyczny model osobowości nauczyciela w polskiej literaturze pedeutologicznej połowy XX wieku

Należy dostrzec, że akcenty określające istotę procesu kształcenia opartego na pozytywnych cechach osobowości i predyspozycjach nauczyciela, podobne do zaleceń wyrażanych przez lasaliańską pedagogikę, występują również w literaturze znacznie bliższej naszym czasom, w szczególności formując refleksję pedeutologiczną pierwszej połowy XX wieku, z widocznymi konsekwencjami dla myśli pedagogicznej w kolejnych okresach. Oznacza to, że w poszukiwaniu trwałych wskazań aksjologicznych, czy też mocnych punktów odniesienia dla współcześnie toczonych dyskursu na temat kondycji szkolnictwa oraz wartości realizowa-

---

⁹ J. Sprutta, op. cit., s. 20–21.

¹⁰ Z. Pomirska, *Pedagogika św. Jana de La Salle propozycją dla współczesnej szkoły*, „Język-Szkoła-Religia” 2008, nr 3, s. 243.

nych w procesie kształcenia instytucjonalnego, w tym także zawodowego przygotowania nauczycieli, warto pokusić się o sięgnięcie do klasycznych opracowań problematyki pedeutologicznej. Spośród wielu tytułów polskiej literatury przedmiotu przywołać należy ciągle aktualny wzór profesji nauczycielskiej, nakreślony w publikacji przygotowanej przez Wincentego Okonia pt.: *Osobowość nauczyciela*¹¹, zawierającej rozprawę Jana Władysława Dawida, Zygmunta Mysłakowskiego, Stefana Szumana, Mieczysława Kreutza i Stefana Baleya. Właśnie tu znajdujemy wyraźne stwierdzenia, czym powinien się charakteryzować i jaki powinien być nauczyciel czasów współczesnych. Książka opublikowana ponad pół wieku temu, zawierająca opracowania będące dorobkiem polskiej pedagogiki i psychologii jeszcze z początku XX stulecia oraz okresu międzywojennego, dziś nadal wydaje się być dobrą wykładnią misji charakteryzującej nauczycielską profesję – każdy przyszły, ale i obecny nauczyciel powinien znaleźć w sobie to wszystko, co składa się na doskonałą osobowość skutecznego dydaktyka i wychowawcy, a zatem ujawnić i rozwinąć motywację do dążenia i osiągnięcia pełni profesjonalizmu w zawodzie. Wincenty Okoń w artykule wprowadzającym do dalszej lektury, zatytułowanym *Problem osobowości nauczyciela*¹², celnie zauważał – powołując się na tradycję Andrzeja Frycza Modrzewskiego – że „doskonałe wychowanie może być dziełem tylko doskonałego wychowawcy”¹³.

Kolejny rozdział wspomnianej publikacji przytacza rozprawę J.W. Dawida *O duszy nauczycielstwa*¹⁴. Jan W. Dawid (1859–1914) – znany głównie jako pionier psychologii wychowawczej, ale też i wybitny pedagog analizujący procesy nauczania – uczenia się – zauważał, iż istotą powołania nauczyciela jest „miłość dusz ludzkich”, która daje wiarę we własne siły i przekłada się na powodzenie w pracy. Zawód ten powinien być traktowany jako dar indywidualny, powołanie, szczególna misja, której towarzyszy uczucie miłości – umiłowanie wychowanka i swojego powołania – swojej pracy wychowawczej¹⁵. Miłość do drugiego człowieka jest „tajemnicą główną powodzenia, wyjaśnienia faktu, że w życiu człowieka wypadkiem, momentem, który o tym życiu decyduje, może być i jest czasem – jakiś jeden nauczyciel”¹⁶.

Mieczysław Kreutz, filozof związany z dorobkiem szkoły lwowsko-warszawskiej, ale też uznany psycholog eksperymentalny (1893–1971) – określany przez W. Okonia jako twórczy i wnikliwy kontynuator myśli J.W. Dawida, podejmujący m.in. problematykę osobowości nauczyciela jako znaczącego czynnika wpływu na postawy i postępowanie wychowanków¹⁷ – w pracy zatytułowanej *Osobowość nauczyciela-wychowawcy*¹⁸ – uzależniał wpływ wychowawczy nauczyciela od posiadania przez niego trzech dyspozycji, a mianowicie: miłości do ludzi jako istotnej cechy osobowości, skłonności do społecznego oddziaływania oraz zdolności sugestywnej. Pierwsze z dwóch wymienionych dyspozycji są niezbędnym warunkiem oddziaływania wychowawczego, a tym samym niezbędnym motywem do pracy pedagogicznej, która polega na przekonywaniu i pouczeniu. Z kolei dzięki posiadanej zdolności sugestywnej nauczyciel uzyskuje wpływ na poglądy, uczucia i wolę innych ludzi.

---

¹¹ *Osobowość nauczyciela. Rozprawy: J. W. Dawida, M. Mysłakowskiego, S. Szumana, M. Kreutza, S. Baleya*, oprac. i wstęp W. Okonia, PZWS, Warszawa 1959.

¹² W. Okoń, *Problem osobowości nauczyciela*, [w:] *Osobowość nauczyciela. Rozprawy...*, s. 5–28.

¹³ W. Okoń, *Problem osobowości nauczyciela...*, s. 5.

¹⁴ J.W. Dawid, *O duszy nauczycielstwa*, [w:] *Osobowość nauczyciela. Rozprawy...*, s. 33–51.

¹⁵ Ibidem, zob. też idem, *Pisma pedagogiczne*, wybór, wstęp i oprac. R. Wroczyński, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków 1961; A. Solak, *W kręgu ciągle aktualnego talentu pedagogicznego*, [w:] *Profil kompetentnego nauczyciela w europejskiej szkole*, red. M. Blachnik-Gęsiarz, D. Kukła, Wyd. Wyższej Szkoły Lingwistycznej, Częstochowa 2008, s. 105–106.

¹⁶ J.W. Dawid, *O duszy nauczycielstwa*, [w:] *Osobowość nauczyciela. Rozprawy...*, s. 41; zob. także: A. Szyszko-Bohusz, op. cit., s. 11.

¹⁷ W. Okoń, *Problem osobowości nauczyciela...*, s. 12.

¹⁸ M. Kreutz, *Osobowość nauczyciela-wychowawcy*, [w:] *Osobowość nauczyciela...*, s. 113–167;

Podobnie Stanisław Baley – kolejny z autorów prezentowanych przez W. Okonia – do najistotniejszych cech osobowości nauczyciela zaliczał zdatność wychowawczą, na którą składają się takie właściwości, jak: przychylność dla wychowanków, zrozumienie ich psychiki, nastawienie na systematyczne zajmowanie się nimi, potrzeba obcowania z ludźmi, postawa pełna entuzjazmu¹⁹.

Porównując przytoczone wyżej wypowiedzi, możemy odnieść wrażenie, że pomimo czasowego dystansu i różnic kulturowych – odmienności wynikających z uwarunkowań danej epoki, w której wspomniane teksty powstały – niosą one podobne, niemal tożsame treści, jakby autorzy czerpali inspirację z tego samego źródła, głoszone zaś koncepcje przywodzą na myśl muzyczną wariację na dobrze znany, utrwalony temat. Wrażenie to wynika – z jednej strony – z merytorycznego podobieństwa problematyki, a więc analiz osobowości nauczyciela-mistrza, z drugiej strony – z przesłania, które owe teksty niosą, podkreślając znaczenie osobowości pedagoga jako silnego czynnika w procesie kształcenia podopiecznych. Oczywiście, cechy osobowe i predyspozycje nauczyciela oraz – co równie ważne – jego nastawienie, postawa wobec ucznia, nie są jedynymi czynnikami, które określają procesy edukacji i wychowania. Nie mniej istotne są kompetencje nauczyciela-wychowawcy, warunki, w jakich toczy się kształcenie – realia tak materialne, jak i kulturowe – ważne są pomoce i narzędzia dydaktyczne, infrastruktura szkolna, przyjęte i realizowane założenia, programy, metody i techniki dydaktyczne, także pozycja szkolnictwa w życiu społecznym, autorytet nauczyciela, przede wszystkim zaś otwartość ucznia-wychowanka na pedagogiczne oddziaływanie, wynikająca z predyspozycji i osobowych, psychofizycznych możliwości, ale też i kulturowych czy społecznych, a nawet politycznych kontekstów edukacji. Jednakże analiza wszystkich tych czynników, ale też i wielu innych bodźców, oddziałujących silnie bądź słabo, bezpośrednio lub pośrednio, czynników jednorazowych, incydentalnych bądź cyklicznych, permanentnych i planowych – nie podważa pozycji nauczyciela w procesie kształcenia, nie pozwala na zmianę przeświadczenia, iż skuteczność procesów edukacji i wychowania opiera się na osobowości prowadzącego lekcję, zajęcia czy seminarium bądź po prostu spotkanie. Praktyka szkolna, ale też i tysiące lat kształcenia – potwierdzają tę prostą zależność.

3. Jaki powinien być współczesny pedagog – wg opinii przyszłych adeptów profesji

W codziennej pracy dydaktycznej prowadzonej ze studentami, spotykam się z liczną grupą przyszłych pedagogów – nauczycieli. Realizując zaplanowany projekt badawczy, podczas zajęć na studiach drugiego stopnia z zakresu edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej zadałem studentom pytanie – jaki powinien być współczesny nauczyciel (edukator) i wychowawca młodzieży? Poniżej przedstawiam najciekawsze bądź najbardziej charakterystyczne odpowiedzi wyrażone w formie pisemnej przez przyszłych pedagogów/nauczycieli (w badaniu wzięło udział 73 respondentów)²⁰.

– Współczesny nauczyciel powinien być autorytetem, wzorem dla młodzieży, osobą z pasją, która pokazuje młodzieży świat, którego nie znają. Powinien być osobą wesołą – a ty samym wymagającą i przestrzegającą wcześniej określonych zasad. Współczesny nauczyciel powinien być dobrym doradcą, osobą, do której można przyjść po poradę. Współczesny nauczyciel nie powinien problemów w życiu osobistym przenosić na pracę i edukację. Powinien być osobą, do której młodzież chętnie przychodzi na zajęcia. Powinien uczyć współpracy, dawać poczucie bezpieczeństwa i integracji w grupie. Powinien być osobą, którą wszyscy chcieliby naśladować, mieć poczucie humoru, stale się rozwijać i doksztalać, być kreatyw-

---

¹⁹ S. Baley, *Psychiczne właściwości nauczyciela-wychowawcy*, [w:] *Osobowość nauczyciela...*, s. 169–209; W. Okoń, *Problem osobowości nauczyciela...*, s. 12–13; A. Szyszko-Bohusz, op. cit., s. 11–12.

²⁰ Zaprezentowane wypowiedzi pochodzą z arkuszy ankietowych, poddano je redakcyjnemu retuszowi i korekcie pod względem interpunkcyjnym i ortograficznym, z zachowaniem oryginalnej formy wyrażanych opinii.

nym. Powinien być specjalistą w swojej dziedzinie, poszukującym stale nowych metod i form pracy.

– Współczesny nauczyciel powinien nadążać za swoimi uczniami, znać nowinki technologiczne. Powinien być elastyczny w stosunku do uczniów oraz dawać im poczucie, że są ważni. Być autorytetem, ale równocześnie dawać przestrzeń i możliwości proponowania innych, może lepszych, rozwiązań przez uczniów. Powinien się ciągle dokształcać, znać trendy w nauczaniu, proponować coraz to nowsze rozwiązania technologiczne, o ile sytuacja na to pozwala. Korzystać z innowacyjnych form nauczania. Musi zaintrygować uczniów nie tylko swoją wiedzą, ale również całą swoją osobą, ponieważ takich nauczycieli najczęściej się wspomina po latach.

– Elastyczny, powinien wciąż doskonalić swoje kwalifikacje, być biegły w najnowszych technologiach, ponieważ dzisiejsze dzieci i młodzież żyją w świecie wirtualnym. Współczesny nauczyciel powinien dbać o to, by praca sprawiała mu satysfakcję, gdyż jeśli będzie ją tylko traktował z obowiązku, to nie do końca będzie prawidłowo oddziaływał na młodzież. Powinien dawać dobry przykład, umacniać młodzież w tradycyjnych wartościach, gdyż świat biegnie szybko i zapominamy o tym, co jest w życiu ważne.

– Powinien być wyrozumiały i zdawać sobie sprawę z tego, jak funkcjonuje współczesna młodzież, jakie są oczekiwania młodych względem edukacji. Powinien być świadomy tego, jak funkcjonuje rynek pracy, jakie postawy społeczne i kwalifikacje są na ten moment pożądane. Powinien podążać z duchem czasu, biegle posługiwać się nowoczesną technologią, gdyż spora część młodzieży „przeniosła się” w sferę cyfrową. Nauczyciel nie powinien podchodzić do nowych trendów panujących wśród młodzieży jak do czegoś z gruntu rzeczy gorszego, zamiast tego powinien spróbować je zrozumieć. Nauczyciel powinien być innowacyjny w swoim podejściu.

– Nauczyciel powinien poznać swoich uczniów, pokazać im, że są dla niego ważni. Powinien być autentyczny, mówić o swoich emocjach i osądach. Bardzo potrzebne są cierpliwość i empatia, ponieważ praca z młodzieżą i dziećmi wymaga cierpliwości, oraz musi umieć „wejść w buty” innej osoby. Powinien współpracować z rodzicami oraz innymi pracownikami, niekoniecznie nauczycielami; szanować siebie, ale też akceptować swoje mocne i słabe strony, ponieważ to pozwala być autentycznym. Angażować się w pracę z ludźmi, pokazując własną pasję. Dobry nauczyciel to taki, który z zaangażowaniem i widocznymi rezultatami pracuje na swoim stanowisku, jest akceptowany i akceptuje to, co wnoszą inni.

– Nauczyciel powinien szanować swych uczniów, dostrzegać to, że młodzież jest teraz „inna”. Czasy się zmieniły i dzieci potrzebują inne nauki, innych metod, form czy motywacji. Po prostu innego podejścia. Ważne jest szanowanie różnorodności uczniów.

– Przy nauczycielu, który wykonuje swoją pracę z pasją i uśmiechem na twarzy, również dzieci są radosne. Ważne jest poczucie humoru. Dzieci uwielbiają nauczycieli, którzy poświęcają im swój czas, są uśmiechnięci, wykazują zainteresowanie uczniami, ich potrzebami bądź problemami.

– Nauczyciel powinien być bardzo tolerancyjny i wiedzieć, czego chce w swojej pracy. Właściwe nastawienie do młodych ludzi pozwala na zbudowanie zaufania i wzajemnego szacunku. Powinien być konsekwentny w swoim działaniu. Powinien zwracać uwagę na indywidualne predyspozycje dziecka. Współczesny nauczyciel – edukator młodego człowieka – to nauczyciel będący osobą pełną pasji, zamiłowania do wykonywanego zawodu, powinien być empatyczny, rozumiejący i potrafiący wczuć się w każdą sytuację, mający czas na rozmowę i niosący pomoc w każdej sytuacji trudnej; ale również taki, który ma indywidualne podejście do każdego ucznia. Uśmiechnięty, sympatyczny z odpowiednią aparacją.

Komentując zaprezentowane opinie studentów, wypada zauważyć, że merytorycznie podejmują one bezpośrednio stwierdzenia występujące w literaturze pedeutologicznej. Mamy zatem wyraźne echa tradycji – nawiązania zarówno do założeń pedagogiki św. Jana de La

Salle, jak też klasycznych postulatów formułowanych przez polskich autorów i myślicieli: J. W. Dawida, S. Baleya czy W. Okonia. Są też akcenty nowe, wynikające z konkluzji wnoszonych do pedagogiki przez współczesną literaturę przedmiotu – możemy w wypowiedziach studentów napotkać m.in. refleksy założeń pedagogiki dialogu, personalizmu czy pedagogiki humanistycznej: postulaty empatii i otwartości na problemy uczniów, podmiotowego traktowania, partnerstwa w procesie nauczania-uczenia się. Nie mniej wyraźne są oczekiwania wynikające z przemian kulturowo-cywilizacyjnych, propozycje współuczestniczenia w życiu młodzieży, respektowania indywidualizmu, akceptacji, a także wykorzystywania zdobyczy nowych technologii komunikacyjnych, otwartości na nowinki techniczne, które wpływają na warunki życia młodych ludzi, ich doświadczenia, przeżycia czy doznania. To także postulaty kreatywności w doborze metod kształcenia, sposobów motywowania uczniów czy formowania osobowych relacji. Wyobrażenia studentów w kwestii optymalnej osobowości nauczyciela łączą zatem tradycję z postulatami współczesnej pedagogiki, obejmując też – co naturalne – wpływy zauważalnych obecnie przemian cywilizacyjnych czy kulturowych.

Zakończenie

Podsumowując zaprezentowane rozważania, należy jeszcze raz podkreślić rangę osobowości nauczyciela w kontekście jego wpływu na efektywność i jakość kształcenia. Szersza perspektywa problemu pozwala na stwierdzenie, że aktualnym i ważnym zadaniem, jakie stoi przed współczesną edukacją, jest wyposażenie młodych ludzi w wiadomości i umiejętności niezbędne dla przyszłego pracownika dopasowanego do wymagań permanentnie zmieniającej się, nowoczesnej gospodarki, a tym samym – zmieniającego się poziomu życia społecznego i powszechnych oczekiwań. To także wymóg przekazu właściwej wiedzy o otaczającym świecie, rozbudzenia zainteresowań, pasji i talentów, rozwoju umiejętności harmonijnego współżycia i pracy w społecznym otoczeniu. Rzecz jasna, wspomniane postulaty czy wymogi dotyczą też studentów – kandydatów do zawodu i przyszłych pedagogów. W tym przypadku istotnego znaczenia nabiera ich osobowość warunkująca możliwości edukacyjnego i wychowawczego wpływu. Uwzględnienie tego czynnika oznacza konieczność właściwej selekcji kandydatów do zawodu pod względem osobowościowym oraz potrzebę dalszej pracy formacyjnej w toku kształcenia studentów.

Streszczenie:

W opracowaniu podjęto, na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz prowadzonych badań, próbę określenia wyzwań i wymagań wobec współczesnego nauczyciela który chcąc się dostosować a zarazem odnaleźć w realiach współczesnego świata musi permanentnie się uczyć. Obecnie kładzie się nacisk na kształtowanie osobowości i postaw, następnie na rozwijanie niezbędnych umiejętności i wyposażenie w wiedzę. Bez wątplenia taka kolejność ma wpływ na wykreowanie jednostek twórczych, otwartych a zarazem niezależnych, a więc odpowiadających ideałowi czasów, w których przyszło nam żyć. Takie posłannictwo przyświeca idei kształtowania nauczyciela, wychowawcy w myśl zasad św. Jana de La Salle, wg. którego posłannictwo nauczycielskie to uprzywilejowana misja. Na tle założeń św. Jana de La Salle podjęto wyjaśnienie jaki powinien być ideał profesji nauczycielskiej jak również dokonano analizy wypowiedzi przyszłych adeptów zawodu.

Słowa kluczowe: nauczyciel, osobowość, edukacja, proces kształcenia.

Summary:

In search of a teacher's personality model. Assumptions of Saint's pedagogy Jan de La Salle in relation to classical concepts Polish pedeutological literature and youth opinions.

The study, based on the analysis of the literature on the subject and conducted research, attempted to define the challenges and requirements for a modern teacher who, in order to

adapt and at the same time find his way in the realities of the modern world, must permanently not learn. Currently, the emphasis is on shaping personality and attitudes, then on developing the necessary skills and providing knowledge. Undoubtedly, this order has an impact on the creation of creative, open and independent individuals, thus corresponding to the ideal of the times in which we live. This mission is guided by the idea of shaping a teacher and educator in accordance with the principles of St. Jan de La Salle, according to whose teaching mission is a privileged mission. Against the background of the assumptions of St. Jan de La Salle explained what the ideal of the teaching profession should be and analyzed the statements of future students of the profession.

Keywords: teacher, personality, education, learning process.

Bibliografia:

1. Denek K., *Ku dobrej edukacji*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 2005.
2. Detyna B., *Nauczyciel – dylematy związane z wykonywaniem roli zawodowej*, „Pedagogika. Studia i Rozprawy”, t. 28, red. K. Rędziński, M. Łapot, Częstochowa 2019.
3. Kleiner J., *Na temat lekcji języka polskiego*, „Polonistyka 1957, nr 2.
4. Kujawska M., *Model współczesnego nauczyciela*, „Cieszyński Almanach Pedagogiczny” 2013, nr 2.
5. Mazur P., *Zawód nauczyciela w ciągu dziejów*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2015.
6. *Osobowość nauczyciela. Rozprawy: J.W. Dawida, M. Mysłakowskiego, S. Szumana, M. Kreutzta, S. Baleya*, oprac. i wstęp W. Okonia, PZWS, Warszawa 1959.
7. *Pisma pedagogiczne*, wybór, wstęp i oprac. R. Wroczyński, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków 1961.
8. Pomirska Z., *Pedagogika św. Jana de La Salle propozycją dla współczesnej szkoły*, „Język-Szkoła-Religia” 2008, nr 3.
9. Rybicki R., *Autorytet nauczyciela*, „Rocznik Nauk Społecznych” 1999, t. 27, z. 2.
10. Solak A., *W kręgu ciągle aktualnego talentu pedagogicznego*, [w:] *Profil kompetentnego nauczyciela w europejskiej szkole*, red. M. Blachnik-Gęsiarz, D. Kukła, Wyd. Wyższej Szkoły Lingwistycznej, Częstochowa 2008.
11. Sprutta J., *Ideal nauczyciela według Jana Chrzciciela de La Salle*, „Nauczyciel i Szkoła” 2013, nr 1 (53).
12. Szyszko-Bohusz A., *Osobowość współczesnego nauczyciela (w świetle poglądów wychowawców i młodzieży)*, Wyd. Ossolineum, Warszawa 1982.
13. Żebrowski J., *Współczesny nauczyciel-wychowawca i jego świat wartości*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2007, nr 4.